

Odlomak Protoevanđelja Jakovljeva u hrvatskoglagoljskom Brevijaru Britanske knjižnice

Vesna Badurina-Stipčević (Zagreb)

The apocryphal Protevangelium of James can be found in more Croatian Glagolitic texts. Translations of the De conceptione Mariae in two Croatian Glagolitic breviaries, dating from the 14th and 15th centuries, belong to the Latin tradition of these apocrypha, while Slavic tradition of the Greek Protevangelium is followed by more textual sources. The British Library's Breviary (London, British Library, Ms Add. 31.951), dating from the 15th century, contains lessons from Protevangelium of James (XVII-XX). These lessons are textologically identical with the Croatian Glagolitic apocryph from the Ljubljana Breviary (Ljubljana, Narodna in univerzitetna knjižnica, Ms 163), dating from the 15th century. Both Croatian Glagolitic apocrypha are very similar to Bulgarian Cyrillic texts. The comparison of the Croatian Glagolitic translations with Cyrillic apocrypha and Greek Protevangelium indicates some common interpolations.

Jedan od najpopularnijih novozavjetnih apokrifa, Protoevanđelje Jakovljevo, napisano je na grčkome jeziku u 2. st., a sačuvana redakcija teksta potječe iz Egipta iz 4. st.¹⁾ Kao autor se, prema tradiciji, navodi Jakov Mlađi, iako je pri izradi djela sudjelovalo više pisaca. Sačuvane su brojne grčke verzije, koje su prevedene na mnoge jezike, sirijski, koptski, armenski, gruzijski, etiopski, arapski, staroslavenski i druge.²⁾ Latinski prijevod još nije, osim u manjim fragmentima, potvrđen, ali postoje brojne i raznovrsne latinske perifraze i adaptacije ovoga apokrifa, kao što su Pseudo-Matejevo evanđelje, De nativitate Mariae, Liber de infantia Salvatoris, apokrifne verzije u *Legenda aurea* Jacopa de Voragine i u *Speculum historiale* Vincenta de Beauvais.³⁾ Protoevanđelje Jakovljevo i u staroslavenskoj literaturi, prema velikom broju sačuvanih rukopisa, pripada najčitanijim apokrifima. A. De Santos Otero evidentirao je u bibliografiji slavenskih apokrifa preko 170 rukopisa, od kojih najstariji potječu iz 13. st., a prvobitni je prijevod vjerojatno nastao na prijelazu 9. u 10. st.⁴⁾

Protoevanđelje Jakovljevo potvrđeno je i u više hrvatskoglagoljskih izvora, koji pripadaju različitim tekstualnim provenijencijama.⁵⁾ Latinskoj tradiciji pripadaju prijevodi kompilacije De conceptione Mariae u dva hrvatskoglagoljska brevijara iz 14. i 15. st.,⁶⁾ a slavensku tradiciju grčkoga protoevanđelja slijede dva odlomka sačuvana u više glagoljskih spomenika.⁷⁾

1/ Kritičko izdanje najstarijega grčkog rukopisa Protoevanđelja, tzv. *Papirusa Bodmer 5* iz 4. st. objavio je De Strycker 1961.

2/ Stegmüller 1950, 112-116; Stegmüller 1976, 84-88; Geerard 1992, 25-29.

3/ Stegmüller 1950, 113; Amann 1910; De Santos Otero 1963, 177-306.

4/ De Santos Otero 1981, 1-32; usp. i Thomson 1985.

5/ Badurina-Stipčević 2006.

6/ Badurina-Stipčević 2008.

7/ Badurina-Stipčević 2006.

Jedan od tih odlomaka pripovijeda o Isusovu rođenju i čita se u lekcijama na Božić u dva hrvatskoglagoljska kodeksa iz 15. st., u Ljubljanskom brevijaru (Ljubljana, Narodna in univerzitetna knjižnica, Ms 163/1, stara sign. C 163a/2II, dalje u tekstu Lab) i u Brevijaru Britanske knjižnice (London, British Library, Ms. Add. 31.951, dalje u tekstu Brit).

Od svih hrvatskoglagoljskih tekstova Protoevanđelja Jakovljeva, tekst u Lab privukao je prvu i najveću pažnju među istraživačima. Do sada je objavljen tri puta: u ćirilskoj transliteraciji i s kratkim bilješkama objavio ga je V. Jagić 1903, u latiničkoj transliteraciji u diplomatskom i moderniziranom obliku i sa snimkama glagoljskoga originala izdao ga je N. Radovich 1969, a iste je godine objavljen i u latiničkoj transkripciji u hrestomatiji hrvatskih književnih srednjovjekovnih tekstova.⁸⁾

Otkriće najstarijega grčkog rukopisa Protoevanđelja (Bodmer 5 iz 4. st.) potaknulo je N. Radoviča da ponovno izda ovo glagoljsko Protoevanđelje i pokuša utvrditi povezanost slavenskih prijevoda i grčkih originala. Utvrdio je ne samo da se slavenski spomenici direktno osnivaju na grčkoj tradiciji, nego da se slavenski tekstovi mogu podijeliti u dvije grupe. Glagoljski odlomak i četiri druga ćirilski teksta (Ohridski prijepis, Čudovski prijepis, Jagićev Zlatoust, te tekst iz Makarijevih mineja) zaključuje Radovich, predstavljaju homogeniji i stariji oblik verzije Protoevanđelja, nego tekstovi druge grupe. Osim toga, glagoljski je odlomak vrlo važan za tekstualnu tradiciju ovoga apokrifa, jer katkad ima bolja čitanja nego sam grčki Bodmerov rukopis.⁹⁾ Recenzirajući Radovichevo izdanje B. Grabar je, uz sve pohvale, primijetila da je u tekstološku studiju trebalo uvrstiti i odlomak Protoevanđelja iz Brevijara Britanske knjižnice, koji sadrži isti tekst.¹⁰⁾

Hrvatskoglagoljski Brevijar Britanske knjižnice prvi je kratko opisao J. Vajs još 1915. godine zajedno s fragmentom glagoljskoga kodeksa iz 13. st., koji je privezan na samom početku brevijara.¹¹⁾ Brevijar potječe s kraja 15. st., ima 71 pergamentni list dimenzija 30,5x22 cm. Pisan je u dva stupca, inicijali su crtani crvenilom i minijem, a sadrži i nekoliko manjih minijatura. Na 1r zabilježena je kurzivnom glagoljicom godina 1493. i bilješka «to pisa Ivan Križanič». Na kraju je zapisano otkada je knjiga u Britanskoj knjižnici (prvotno je bila u Britanskom muzeju): July 1882. Ovaj nepotpuni brevijar, matutinal, sadrži biblijska čitanja od prve nedjelje došašća do sedamdesetnice.

Na ff. 24v-25v nalazi se odlomak Protoevanđelja Jakovljeva, koji se vrlo dobro podudara s istim tekstom u Lab. Sadrži glave XVII.-XX. u kojima je opisano kako trudna Marija i Josip, zajedno s njegovim sinovima, putuju u Betlehem, radi popisa stanovništva koje je proglasio car August. Na putu Marija osjeti da je došlo vrijeme

8/ Jagić 1903; Radovich 1969; Štefanić et al. 1969. Usp. i De Santos Otero 1981, 13 (br. 55) i Thomson 1985, 76. F. J. Thomson ističe hrvatskoglagoljske kodekse, citirane u De Santos Oterovoj bibliografiji, koji sadrže dijelove bugarske verzije Protoevanđelja Jakovljeva, a među njima navodi i Lab.

9/ Radovich 1969, 79-82.

10/ Grabar 1970b.

11/ Vajs 1915.

poroda, moli Josipa da joj pomogne da siđe s magarca. On ju sakrije na skrovito mjesto i ode po babicu. Josip na nebu vidi znamenja, zajedno s primaljom vraća se u spilju gdje zajedno ugledaju Mariju s novorođenim djetetom. Primalja na povratku sretne neku Salomu i ispriповijedi joj da se dogodilo čudo, da je djevica rodila. Saloma ne vjeruje, odlazi u spilju vidjeti Mariju i dijete i u tom trenutku joj se ukoči ruka. Odmah se pokaje za svoju nevjeru i ozdravi. Nakon ovoga sadržaja koji se podudara s grčkim apokrifom i slavenskim prijevodima,¹²⁾ u Brit i u Lab slijedi tekst vrlo sličan onome u Evanđelju po Luki 2, 8-14. U tekstu u Brit ima još jedan dodatak, koji odgovara Evanđelju po Mateju 2, 1-23, a opisuje pohod mudraca, bijeg u Egipat, pokolj nevine dječice i povrata iz Egipta u Nazaret.

Tekstovi u Brit i Lab vrlo su tekstološki bliski, o čemu svjedoče iste interpolacije za koje ne postoje paralele u drugim tekstovima Protoevanđelja.¹³⁾ Na više mjesta glagoljski tekstovi proširuju osnovni apokrif zajedničkim dodacima i proširenjima. Na početku i kraju glagoljskih Protoevanđelja nalaze se osobito dugačke ekspanzije, koje sadržajno nalikuju kanonskim evanđeljima, Evanđelju po Luki i Mateju. Zajedničko je odstupanje glagoljskih tekstova u gl. XIX: *Ot Vit'leoma li esi ti*, gdje ćirilski imaju: Ѡ Єрѣлима или Ииѣѣ, a grčki: ἐξ Ἰσραήλ. Ali, postoje i razlike među glagoljskim prijepisima. Tekst u Brit je duži od teksta u Lab, sadrži samostalna proširenja, a osobito je opširan završni dodatak koji prepričava događaje nakon Isusova rođenja.¹⁴⁾ Za neke varijante u Brit, koje ne sadrži Lab, postoje i paralele u ćirilskim prijepisima i grčkim tekstovima: gl. XVII: *sa oslete*] om. Lab, съ ослате. Čud, ἀπό τῆς ὄvou; gl. XIX: *baba*] om. Lab, баба. ćiril. tekstovi, ἡ μάια. Brit se, zajedno sa svim drugim tekstovima, razlikuje od Lab i u primjeru u gl. XVIII: *obrēt že tu vr'tapъ*, gdje jedini Lab ima interpolaciju riječi *abie*: *obrēte že abie tu vr'tapъ*.

Da bi se dobro mogle pratiti sličnosti i razlike glagoljskih tekstova, odlomak Protoevanđelja Jakovljeva iz Brit objavljujem u latiničkoj transliteraciji s varijantama iz Lab. Na taj način izdan je i obrađen još jedan vrijedan hrvatskoglagoljski apokrif grčkobizantskoslavenskoga porijekla, koji će svoje mjesto sigurno naći u budućoj addendi bibliografije slavenskih apokrifa. Osim toga, ovdje je prvi put obrađen i jedan tekst iz još neistraženoga hrvatskoglagoljskog Brevijara Britanske knjižnice.

12/ Za usporedbu koristim grčki tekst izdan u De Strycker 1961 i u Radovich 1969. Za usporedbu s ćirilskim tekstovima koristim Radovichevo izdanje i Jagićev *Zlatoust*, rukopis s kraja 13. st, koji sadrži najstariji bugarski prijevod Protoevanđelja Jakovljeva, a objavljen je u Hristova 1992.

13/ U kritičkom izdanju odlomka Protoevanđelja Jakovljeva iz Brevijara Britanske knjižnice, koji ovdje objavljujem, ove su interpolacije označene *italicom*.

14/ Interpolacije, koje u odnosu na sve druge tekstove Protoevanđelja Jakovljeva sadrži samo Brit, u kritičkom izdanju su označene **boldom**.

Hrvatskoglagoljski odlomak Protoevanđelja Jakovljeva,

Brevijar Britanskog muzeja Add. 31.951, ff. 24c-25c, 15. stoljeće¹⁵)

- f. 24c/13 XVII. *Va d'ni oni · v' neže vshotê¹ g(ospod)ь roditi se pl'tiju · na z(e)mlju² · An(ē)lGabrieľ³ b(ogo)мъ poslan' · vaz'vêsti⁴ dêvi⁵ M(a)rii⁶ · êk(o) ot nee imatъ roditi se g(ospod)ь pl'tiju na z(e)mlju⁷ · Začan'šī⁸ že ei⁹ ot d(u)ha s(ve)ta i neprazdnê suči · izide povelēnie ot Avgus'ta kesara · napisati se v'sēi vselenēi · R(e)če že¹⁰ Os(i)ръ se azъ napišu¹¹ sini moē · sei že otrokovici čto stvoru · Kako napišu ju ženu li sebē · **na nêst' mi žena**¹² · na stiju¹³ se eju · dečer li mi est¹⁴ začъ¹⁵ videtъ¹⁶ sinove Iz(drai)l(o)vi êk(o) nêstъ¹⁷ mi deči · Se d(ь)нъ g(ospo)d(ь)n(ь) da stvoritъ êk(o)že hočetъ · *Se že rekъ osed'la*¹⁸ os'la¹⁹ · i vsadi ju **na nego**²⁰ · vedêše²¹ že ju sin' ego Êkovъ · Semion' že poslêdov(a)še²² ju²³ · *Idêhu že iz' grada || Nazarata · v gradъ Vitlêom' da napisali se b(ê)še tu*²⁴ · *bêhu bo ot domu D(avi)d(o)va · eg(o)že*²⁵ *gradъ ta zovet' se*²⁶ · Prešad'šim²⁷ že imъ tri pr(a)priča · obrač' se Osipъ vidê M(a)riju truhlu · i r(e)če eda k(a)ko sučee v' nêi trujaet'²⁸ ju · **iziti hoteči**²⁹ · i paki³⁰ vidi³¹ ju smêjuču se · R(e)če³² ei³³ M(a)rie čto se e(stъ) êko lice tvoe viju³⁴ ovogda truh'lo · ovogda³⁵ smêjuči³⁶ se · Reče že³⁷ emu Mariê · zane êk(o) d'voe ljudi viju³⁸ ed(i)ne³⁹ plačuče⁴⁰ se · a druge⁴¹ s'mêjuče⁴² se Gredučim'⁴³ že imъ⁴⁴ · pridu⁴⁵ do srêd'⁴⁶ puti · i r(e)če M(a)riê ka Osipu · sasadi me sa⁴⁷ oslete · êko sučee va m'nê nudit' me iziti · Osip'*

1 vshotê] vshotê Lab

2 na z(e)mlju] na zemli Lab

3 Gabriele] Gavriľ Lab,

4 vaz'vêsti] v'zvesti Lab

5 d(ê)vi] d(ê)vê Lab

6 M(a)rii] add. obručenêl Osipu Lab

7 pl'tiju na z(e)mlju] om. Lab

8 Začan'šī] začъnšī Lab

9 ei] add. v črêvê Lab

10 že] om. Lab

11 napišu] napisaju Lab

12 na nêst' mi žena] om. Lab, om. ćirilski tekstovi, om. grč.

13 stiju] stizdju Lab

14 est'] om. Lab

15 začъ] na Lab

16 videtъ] vedetъ Lab

17 nêst'] nêst' Lab

18 osed'la] osadla Lab

19 os'la] osle Lab

20 na nego] om. Lab, om. ćirilski tekstovi, om. grč.

21 vedêše] prae. i Lab

22 poslêdovaše] poslêdovaše Lab

23 ju] om. Lab

24 tu] om. Lab

25 eg(o)že] add. i Lab

26 zovet' se] g(lago)let' se Lab

27 Prešad'šim] Prešad'šem' Lab

28 trujaet'] truždaet' Lab

29 iziti hoteči] om. ćirilski tekstovi, om. grč.

30 paki] add. že obrač' se Lab

31 vidi] vidê Lab

32 R(e)če] prae. i Lab

33 ei] om. Lab

34 viju] vizdju Lab

35 ovogda] add. že Lab

36 smêjuči] smêjuče Lab

37 že] om. Lab

38 viju] vizdju Lab

39 ed(i)ne] edini Lab

40 plačuče] plačuči Lab

41 druge] drugie Lab

42 s'mêjuče] veseleče Lab

43 Gredučim'] Greduče Lab

44 imъ] om. Lab

45 pridu] prêidu Lab

46 srêd'] srêdi Lab

47 sa] na Lab

15/ Tekst sam transliterirala u latinicu prema već uobičajenim pravilima u objavljanju glagoljskih tekstova. Slovo ПP prenosim kao ђ, Ѓ kao ê, П kao ju, У kao ê, štapić kao ь i apostrof kao ' . Skraćene riječi razriješene su u okruglim zagradama, a ispuštena ili teže čitljiva slova u šiljastim zagradama. Interpunkcijski znakovi i velika slova slijede glagoljski original, ali su dodatno vlastita imena napisana velikim slovom.

- že sasadi⁴⁸ ju sa oslete⁴⁹ i r(e)če ei · kamo⁵⁰ te imaju⁵¹ pelati⁵² i skriti te · êk(o) mēsto sie pus'to estъ ·
- XVIII. Obrêť že⁵³ tu vrtapъ edinъ⁵⁴ i vavede ju tu i pristavl'⁵⁵ tu sini svoê i⁵⁶ izide iskatî babi · Ev'rêênine⁵⁷ ot Vitlêoma · Az' že Osipъ hode hoždahъ i ne truêh' se⁵⁸ · vzrêv' že n(a) n(e)bo vid(ê)hъ kruženie n(e)b(e)skoe sьtoeče⁵⁹ i pr(o)čal znamenîê⁶⁰ vidêhъ ·
- XIX. *Po sih že vzrêvъ*⁶¹ i⁶² vidêhъ ženu eteru shodeću z'⁶³ gori · i r(e)če m'nê⁶⁴ č(lovê)če kamo ideši · i rêhъ ei · babi Evrêênine⁶⁵ iču · otvêčajući že i⁶⁶ r(e)če mi · ot Vit'lêoma li esi ti⁶⁷ · i rêhъ ot Vitlêoma⁶⁸ · I r(e)če ka m'nê kaê est' rajajući⁶⁹ va vrtapê⁷⁰ · i rêhъ ei obručena⁷¹ mi **est'**⁷² žena · na nêst' mi žena *Se*⁷³ *eže raj||aet' se*⁷⁴ · *s(ve)to estъ*⁷⁵ · i⁷⁶ ot d(u)ha s(ve)ta začetie imatъ · I r(e)če baba ače⁷⁷ sie⁷⁸ v' rêsnotu estъ⁷⁹ · i r(e)če · ei⁸⁰ Osipъ gredi i vii⁸¹ · Ide⁸² že *sa Osipomъ* baba · i se oblakъ svêtalъ s'ta nad v'rtopomъ⁸³ i svêťhъ veli v'siê va vr'topê⁸⁴ · êko očima ne trpêti · I r(e)če baba zvzeliči se⁸⁵ d(u)ša moê d(ъ)n(ъ)sъ · êk(o) sp(a)senie vsemu miru rodi se · Prišad'ši že baba · vidê mladên(a)c sasučъ sasacъ Marie matere svoeê⁸⁶ · i v'zvapi⁸⁷ baba⁸⁸ g(lago)ljući velikъ estъ m'nê danъ dan(ъ)sъ · êko vid(ê)hъ čudo novoe · i izide iz vrtopa⁸⁹ slaveči b(og)a · g'redući že **baba**⁹⁰ · srête ju⁹¹ Salom' · i r(e)če ei · baba⁹² Salome Salome⁹³ · novoe čudo imam' ti pov(ê)dati d(ê)va rodi eg(o)že ne vmêčacet' se⁹⁴ têlo ee · R(e)če že Salomъ · živъ g(ospod)ъ b(og)ъ⁹⁵ **moi**⁹⁶ · êk(o) ače ne razumêju **ot samêju**⁹⁷ ot samêhъ veči ne imatъ vêri êti · êk(o) d(ê)va rodila bi ·
- XX. *Poêmsi že ju vz'vrati se*⁹⁸ š⁹⁹ neju · i prišad'ši¹⁰⁰ k' Marii i¹⁰¹ r(e)če **ei**¹⁰² · otkrii se ne mala bo tuga naležit' mi · ot t(e)bê · Vidêv'ši že Salomъ Mariju

48 *sasadi*] s'sadi Lab49 *sa oslete*] om. Lab, сь ослате Ćud, ἀπὸ τῆς ὄvou50 *kamo*] kadê Lab51 *imaju*] imatъ Lab52 *pelati*] vesti Lab53 *že*] *eže* add. abie Lab54 *edinъ*] om. Lab55 *pristavl'*] *pristavabъ* Lab56 *i*] om. Lab57 *Ev'rêênine*] *Evrêanine* Lab58 *truêh' se*] *truždah se* Lab59 *sъtoeče*] *stoeče* Lab60 *znamenîê*] add. *mnoga* Lab61 *vzrêvъ*] *zrevъ* Lab62 *i*] om. Lab63 *z*] s Lab64 *m'nê*] *mi* Lab65 *Ev'rêênine*] *Evrêanine* Lab66 *i*] om. Lab67 *ti*] om. Lab68 *ot Vitlêoma*] *k' nêi ei* Lab69 *rajajućiê*] *ražajućiê* Lab70 *vrtapê*] *vr'tpê* Lab71 *obručena*] *obručenaê* Lab72 *est*] om. Lab, om. ćirilski tekstovi, om. grč.73 *Se*] *Semu že* Lab74 *rajaet' se*] *raždaetъ* Lab75 *estъ*] om. Lab76 *i*] om. Lab77 *ače*] add. *ubo* Lab78 *sie*] *se* Lab79 *estъ*] om. Lab80 *ei*] om. Lab81 *vii*] *viždb* Lab82 *Ide*] *idê* Lab83 *v'rtopomъ*] *vr'pomъ* Lab84 *vr'topê*] *vr't'pê* Lab85 *vzveliči se*] *vzveli se* Lab86 *svoeê*] *svoe* Lab87 *v'zvapi*] *vzapi* Lab88 *baba*] om. Lab, БΑΒΑ ćiril. tekstovi, ή μοια89 *vrtopa*] *vr't'pa* Lab90 *baba*] om. Lab, om. ćirilski tekstovi, om. grč.91 *ju*] om. Lab92 *baba*] om. Lab93 *Salome Salome*] *Salomъ Salomъ* Lab94 *vmêčacet' se*] *v'mêšaetъ* Lab95 *b(og)ъ*] *b(og)a* Lab96 *moi*] om. Lab, om. ćirilski tekstovi, om. grč.97 *ot samêju i*] om. Lab, om. ćirilski tekstovi, om. grč.98 *vz'vrati se*] prae. *baba*99 *š*] s Lab100 *prišad'ši*] *prišd'ši* Lab101 *i*] om. Lab102 *ei*] om. Lab, om. ćirilski tekstovi, om. grč.

- sa otročetemъ vskliknu g(lago)ljuči · ljutê bezakoniju moemu · i nevěrovaniju moemu êko iskusihъ b(og)a živa · i se ruka moê otpadaet' **mi**¹⁰³ ot mene · *bê bo*¹⁰⁴ *iznemogъši rukoju* · Preklon'ši že kolêně p(o)m(o)li se k vladiki¹⁰⁵ g(lago)ljuči · b(ož)e o(tъ)сѣ moihъ p(o)m(i)l(ui) <m>e êk(o) sême Avraam'le¹⁰⁶ es(a)mъ · Isakov'le i Êkov'le · Ne¹⁰⁷ obliči me ·
- f. 25b pred'¹⁰⁸ sini¹⁰⁹ Iz||drai)l(o)vimi¹¹⁰ na vzvratu me k' ničimъ im'že imene tvoego radi cêleniê tvorihъ · a mazdi moee ot tebe čajuči priêti · I abie prista anj(e)lъ g(lago)le¹¹¹ Salomъ Salomъ · usliša g(ospod)ъ b(og)ъ m(o)litv'¹¹² tvoju prinesu ruku tvoju ka¹¹³ otročeti · i iscêlêši · i budetъ t(e)bê v'¹¹⁴ sp(a)s(e)nie · Se že stvor'ši Salomъ s radostiju velieju z(ê)lo · i¹¹⁵ abie iscêli¹¹⁵ i poklon'ši se otročeti · i¹¹⁷ izide iz' vr'topa¹¹⁸ oprav'dana · I se gl(a)sъ b(i)si¹¹⁹ k' nêi · g(lago)le · Salomъ Salomъ ne v'zvēsti êži¹²⁰ vidê · sl(a)vnaê dan(ъ)sъ · doidêže¹²¹ vnidetъ · otrokъ sa v Er(u)s(o)limъ · *Bêhu že*¹²² *pastiri v' toi*¹²³ *stranê bdeče i strêguče straže noč'nie · o stadê s'voemъ · anj(e)l že*¹²⁴ *g(ospod)ъ s'ta*¹²⁵ *pri nihъ vz'vêčae imъ · poroen*¹²⁶ *mlad(ê)n(a)c vnezapъ že êvi se imъ*¹²⁷ *mnozъstvo vojn*¹²⁸ *(ne)b(e)skihъ h(va)lêčihъ b(og)a i rekučihъ Sl(a)va va viš'nihъ b(og)u · i na z(e)mli mirъ v č(lovê)cêhъ bl(a)govoleniê · Ne*¹²⁹ **po mnozêhъ že d(ъ)nehъ têhъ vl'svi eterie pridu ot vstoka i prinesoše ml(a)dên'cu semu dari zlato i livan' i muro · I poklonše se emu · vzvratiše se inimъ putemъ v stranu s'voju · Va d'ni že ti Irudъ c(êsa)rstvo v(a)še va Ijudêi · I slišavъ Irudъ eže stvoriše vl'svi êko otidu i ne vzvratiše(!) se k' nemu · i prognêvav' se zêlo Irudъ · i miš'laše pogubiti ml(a)dên'ca · Osip' že povelêniemъ anj(e)la g(ospod)na || poêtmъ otroče i mater' ego bêza v' Ejupatъ · Irud že v'z'êri se i pos'lavъ iz'bi v'sa otročeta sučaê v Vitlêomê · i v vsêhъ prêdêlêhъ ego · ot pol druga lêta · mnêše bo bez'um'nî meju simi ubiti g(ospod)a · Semu že Irudu umrv'su b(i)si c(ê)sarъ · v mêsto ego sin' ego Arhîlъ · Osip' že v' Ejuptê sučъ si paki priêtmъ povelênie anj(e)lomъ g(ospod)nimъ · poêtmъ otroče i mat(e)rъ ego · i izide iz' Ejup'ta · I uboê se Ar'hîla s(i)na Irudova · c(êsa)rstvujuča v mês'to o(tъ)ca svoego · va Ijudêi · i ne v'nide tamo · Da vēstъ priêtmъ va s'nê otide v strani Galilêiskie · i prišadъ v grad' naricaemi Nazaratъ · Da zbudet' se rečenoe pror(o)komъ · êk(o) Nazarêi nar(e)č(e)t' se ·**
- f. 25c

¹⁰³ mi] om. Lab, om. ćirilski tekstovi, om. grč.

¹⁰⁴ bo] add. *inegdu* Lab

¹⁰⁵ vladiki] *vladicê* Lab

¹⁰⁶ Avraam'le] add. *i* Lab

¹⁰⁷ Ne] *Se (!)* Brit, recte *Ne* Lab, *Mj*

¹⁰⁸ pred'] *prêd'* Lab

¹⁰⁹ sini] *sin'mi* Lab

¹¹⁰ Iz(drai)l(o)vimi] *Iz(drai)l(e)vi* Lab

¹¹¹ g(lago)le] add. *ei* Lab

¹¹² m(o)litv'] *mlvъ* Lab

¹¹³ ka] *k'* Lab

¹¹⁴ v'] om. Lab

¹¹⁵ i] om. Lab

¹¹⁶ iscêli] *iscêle* Lab

¹¹⁷ i] om. Lab

¹¹⁸ vrtopa] *vr't'pa* Lab

¹¹⁹ b(i)si] *bê* Lab

¹²⁰ êži] *êže* Lab

¹²¹ doidêže] *don'deže* Lab

¹²² že] add. *i* Lab

¹²³ toi] *toižde* Lab

¹²⁴ že] om. Lab

¹²⁵ s'ta] *stavъ* Lab

¹²⁶ poroen'] *porojemъ* Lab

¹²⁷ imъ] om. Lab

¹²⁸ vojn'] *vojbi* Lab

¹²⁹ Ne po mnozêhъ že d(ъ)nehъ têhъ vl'svi eterie pridu ot vstoka i prinesoše ml(a)dên'cu semu dari zlato i livan' i muro · I poklonše se emu · vzvratiše se inimъ putemъ v stranu s'voju · Va d'ni že ti Irudъ c(êsa)rstvov(a)še va Ijudêi · I slišavъ Irudъ eže stvoriše vl'svi êko otidu i ne vzvratiše(!) se k' nemu · i prognêvav' se zêlo Irudъ · i miš'laše pogubiti ml(a)dên'ca · Osip' že povelêniemъ anj(e)la g(ospod)na || poêtmъ otroče i mater' ego bêza v' Ejupatъ · Irud že v'z'êri se i pos'lavъ iz'bi v'sa otročeta sučaê v Vitlêomê · i v vsêhъ

Literatura:

- Amann 1910: Amann, E.: *Le Protévangile de Jacques et ses remaniements latins*. In: Bousquet J. – Amann, E. [edd.]: *Les Apocryphes du Nouveau Testament*. Letouzey et Ané, éditerus, Paris 1910.
- Badurina-Stipčević 2006: Badurina-Stipčević, V.: *Dvije verzije hrvatskoglagoljskoga Protoevanđelja Jakovljeva*. In: Тасева, Л. – Марти, Р. – Йовчева, М. – Пентковская, Т. [edd.]: *Многукратните преводи в Южнославянското средновековие. Доклади от международната конференция София, 7-9 јули 2005 г. ГорексПрес, София 2006*, s. 199-210.
- Badurina-Stipčević 2008: Badurina-Stipčević, V.: *Još jedna glagoljska verzija Protoevanđelja Jakovljeva*. Slovo 56-57, 2008, s. 75-92.
- Geerard 1992: Geerard, M.: *Corpus christianorum. Clavis apocryphorum Novi testamenti*. Turnhout, Brepols 1992.
- Grabar 1970a: Grabar, B.: *Apokrifi u hrvatskoj srednjovjekovnoj književnosti*. Croatica 1, 1970, s. 15-28.
- Grabar 1970b: Grabar, B.: *Natalino Radovich, Un frammento slavo del Protovangelo di Giacomo (Cod. glag. Lub. C 163 a/2 II)*. Slovo 20, 1970, s. 118-119.
- Grabar 1981: Grabar, B.: *Hrvatski glagoljski marijanski apokrifi u XVI. stoljeću*. In: *Advocata Croatiae. Zbornik radova hrvatske sekcije VIII. međunarodnog mariološkog i XV. marijanskog kongresa (Zaragoza 3-12. 10. 1979)*, Zagreb 1981, s. 122-126. (= Teološki radovi 12)
- Hristova 1992: Христова, Б.: *Протоевангелието на Яков в старата българска книжина*. София 1992.
- Jagić 1903: Jagić, V.: *Analecta romana*. Archiv für slavische Philologie XXV., 1903, s. 36-47.
- Nazor 1980: Nazor, A.: *Hrvatskoglagoljski rukopisi izvan domovine*. Istra 3-4, 1980, s. 55-68.
- Novaković 1878: Novaković, S.: *Apokrifno protojevangelje Jakovljevo*. Starine 11, 1878, s. 61-71.
- Peňáz 2006: Peňáz, P.: *Protoevangelium Jakobovo*. In: Dus, J. A. – Pokorný, P. [edd.]: *Neznámá evangelia. Novozákonní apokryfy I*. Praha 2006, s. 253-269.
- Radovich 1969: Radovich, N.: *Un frammento slavo del Protovangelo di Giacomo (Cod. glag. Lub. C 163a /2 II)*. Testi e studi pubblicati dal seminario di Filologia Slava dell'Istituto Univérsitario Orientale di Napoli, Napoli 1969.
- De Santos Otero 1963: De Santos Otero, A.: *Los evangelios apocrifos*. Madrid 1963.
- De Santos Otero 1981: De Santos Otero, A.: *Die handschriftliche Überlieferung der alt-slavischen Apokryphen II*. Berlin – New York 1981.
- Stegmüller 1950: Stegmüller, F.: *Repertorium Biblicum medii aevi I*. Matriti 1950.
- Stegmüller 1976: Stegmüller, F.: *Repertorium Biblicum medii aevi VIII*. Matriti 1976.

prédělěhъ ego · ot pol druga lěta · mněše bo bez'um'ni meju simi ubiti g(ospod)a · Semu že Irudu umrv'šu b(i)si c(ě)саръ · v město ego sin' ego Агъhиль · Osip' že v Ejuptě sučъ si raki prіēmъ povelēnie anĵ(e)ломъ g(ospodъ)nimъ · роеть otroče i mat(e)гъ ego · i izide iz' Ejuр'ta · I uboē se Ar'hila s(i)na Irudova · c(ěsa)rstvjuča v mēs'to o(tъ)ca svoego · va Ijudēi · i ne v'nide tamo · Da vēstъ prіēmъ va s'ně otide v strani Galilěiskie · i prіsadъ v grad' naricaemi Nazaratъ · Da zbudet' se rečenoe pror(o)комъ · ěk(o) Nazarēi nar(e)č(e)t' se ·] om. Lab

- De Strycker 1961: De Strycker, E.: *La forme la plus ancienne du Protévangile de Jacques*. Société des Bollandistes (= Subsidia Hagiographica 33). Bruxelles 1961.
- Štefanić et. al. 1969: Štefanić, Vj. – Grabar, B. – Nazor, A. – Pantelić, M.: *Hrvatska književnost srednjega vijeka. Pet stoljeća hrvatske književnosti I*. Zora, Matica hrvatska, Zagreb 1969.
- Thomson 1985: Thomson, F. J.: *Apocrypha Slavica II: de Santos Otero, Aurelio, Die handschriftliche Überlieferung der altslavischen Apokryphen II*, Berlin-New York, 1981. *The Slavonic and East European Review* 63, 1985, 1, s. 73-98.
- Vajs 1915: Vajs, J.: *Charvatsko-hlaholský kodex a hlaholský zlomek v Britském museu v Londýně*. *Sborník filologický* 5, 1915, s. 193-197.

Vesna Badurina-Stipčević